

Als jullie ze stom houden, houden wij ze arm!

Een proeve van plaatselijke "geschiedschrijving"

Jörg Glombowski¹

Lang geleden, maar nog dermate recent dat de oudste mensen in de stad het zich kunnen herinneren, kende Hillburgia een heel speciale sociale structuur. De enige industriële activiteit in de stad vond plaats in een aantal textiel fabrieken. De loonafhankelijken waren op de eigenaren daarvan aangewezen voor een baan. Het loon voldeed nauwelijks om hun almaar omvangrijker wordende gezinnen in leven te houden. Deze loonafhankelijken hoefden geen belasting te betalen en mochten niet meedoen bij verkiezingen, want dit privilege was gekoppeld aan de belastingplicht.

De eigenaren van de textiel fabrieken leefden met hun gezinnen en bedienden in niet onaanzienlijke villa's waarvan sommige vandaag de dag nog te bewonderen zijn. Zij betaalden lokale belastingen naar rato van hun grondbezit dat vrijwel het gehele stadsgebied omvatte. De door hun gekozen afgevaardigden behoorden tot de meest gezaghebbende leden van het stadsparlement.

Ook al werden textielarbeiders niet geacht een uitgebreide scholing te ondergaan, er waren wel een aantal basisscholen - alle gerund door de kerk - die een zekere elementaire opleiding verzorgden. (Alhoewel het koninkrijk waartoe Hillburgia behoorde, verschillende godsdienstige gemeenschappen en enkele universiteiten bezat, was er in Hillburgia slechts één van de eersten en géén van de laatsten.) De scholen werden volledig uit de grondbelasting gefinancierd, die daarnaast geen andere bestemming kende. Wanneer belastingopbrengsten daalden, werd het aantal lesuren verminderd en moesten sommige leraren terugkeren naar hun klooster.

¹De auteur is als hoogleraar verbonden aan de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Brabant, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg.

Uiteraard werden kapitalisten, arbeiders, middenstanders enz. en hun gezinnen van goederen voorzien. Zelfs de talrijke kloosters in de omgeving waren niet helemaal zelfvoorzienend, ook al werkten de meeste monniken hard om dat doel te bereiken. Levensmiddelen werden overwegend vanuit de omringende dorpen aangevoerd en op de plaatselijke markten en in kleine winkels verhandeld. De boeren hielden bovendien grote kuddes schapen en fungeerden als belangrijkste leveranciers van wol voor de plaatselijke fabrikanten².

Er dient te worden aangetekend dat de textielondernemers als niet zeer innovatief bekend stonden. Ze waren doorgaans lid van hetzelfde kerkgenootschap als hun werknemers, zonder echter warme gevoelens voor hun "broeders" te koesteren. Zelfs voor hun mede-kapitalisten bleven hun gevoelens over het algemeen lauw, behalve bij gelegenheden als bruiloften, partijen en dergelijke, waar men zich wat amicaler toonde. Bij dit soort evenementen werden grote hoeveelheden bruin bier en geroosterd lamsvlees geconsumeerd, vergezeld van alles wat op de desbetreffende schilderijen van Breughel te zien valt.

Op een van deze uitzonderlijke gelegenheden - een grote bruiloft - werd het idee geboren, om de economische en sociale situatie in de stad te verbeteren (ten voordele van de textielkapitalisten)³. Zoals op dit soort feesten te doen gebruikelijk verliet de oudere generatie al gauw de dansvloer en gingen mannen en vrouwen afzonderlijke kringen vormen. We zullen het hier niet hebben over wat de jongeren deden en wat de onderwerpen van gesprek waren bij de dames. Daarentegen spraken de heren over politiek, zaken, de jacht en vrouwen. De kosten van de hele bruiloft terloops bij elkaar optellend, deed de vader van de bruid met een diepe - geveinsde? - zucht de suggestie dat men maar eens serieus moest nadenken over hoe de winstgevendheid van het bedrijfsleven kon worden verbeterd. Want anders zouden in de toekomst dit soort gezellige feesten wellicht onbetaalbaar worden. Omdat hij de rijkste man in de kring was, voelden de anderen deze noodzaak op z'n minst even sterk en allemaal deden ze derhalve hun best om oplossingen voor zijn of hun, of veeleer hun gemeenschappelijke probleem aan te dragen.

Hillburgiaanse zakenlieden stonden bekend om hun doorzettingsvermogen.

²Ze waren uiteraard niet de enige aanbieders. Om kwalitatieve en kwantitatieve redenen moest in steeds grotere hoeveelheden wol uit Australië, Nieuw Zeeland, Zuid-Afrika en Argentinië geïmporteerd worden.

³Scenes zoals deze worden op indrukwekkende manier in films van Bunuel (b.v. in "Viridiana") in beeld gebracht. Hierin gaan de representatieve kapitalist en de representatieve priester dikwijls vergezeld van een generaal. De afwezigheid van een equivalent voor het laatst genoemde type in ons historisch verslag wijst wellicht op een lacune.

De lange discussie leverde dan ook een groot aantal plannen op. Zoals gezegd waren ze echter niet zeer vindingrijk, zodat zelfs zij ondanks de invloed van grote hoeveelheden alcohol konden inzien dat al deze plannen onhaalbaar waren. Uiteindelijk werd toch nog een serieus voorstel naar voren gebracht door de priester die het huwelijk had gesloten en die zich tot dan toe afzijdig had gehouden van de discussie.

"Heren", hief hij aan: "ik dien de Here en niet U. Desondanks durf ik een voorstel te doen dat wellicht voor U interessant en ook voor de kerk nuttig kan zijn." Zijn gehoor was gewend te zwijgen wanneer een priester aan het woord was. Dus kreeg hij de kans om de algemene lijn en zelfs wat details van zijn plan uit de doeken te doen: "Welnu, onze jonge priesters die op uw scholen les geven zijn de laatste tijd te veel bezig met wat zij zelf de 'sociale kwestie' zijn gaan noemen. Zodoende hebben ze hun eigenlijke taak iets verwaarloosd, te weten het prediken van de Heilige Schrift en het bijbrengen van gehoorzaamheid ten aanzien van bevoegd gezag en meerderen. Bovendien hebben ze zich toegelegd op het onderwijzen van technische grondslagen en algemene kennis betreffende de textielindustrie. Voor zover ik het kan overzien, leidt dit op termijn alleen maar tot hogere looneisen van uw mensen of zelfs tot eisen voor medezeggenschap in de bedrijfsleidingen." Zijn gehoor deelde het ongenoegen met deze gang van zaken ten volste en drong er bij hem op aan door te gaan. "Het lijkt me verstandig", vervolgde hij: "het aantal lessen en het aantal schooljaren dat kinderen nu nog - vaak tegen de wil van hun ouders in - moeten volgen, te verlagen. Als het hun bestemming is om in de textiel te werken, dan lijkt het me niet logisch dat ze worden lastig gevallen met een hele hoop kennis die voor hun functioneren overbodig is. Veeleer moeten ze zo gauw mogelijk aan de slag. Een vroeger start is mijns inziens heel bevorderlijk bij het verwerven van de juiste houding tegenover werk en meerderen. Staat U tenslotte even stil bij de voor U relevante consequenties van de door mij voorgestelde veranderingen. Uw belastingen zouden evenredig met de bezuinigingen op het onderwijs kunnen dalen. Tenminste, indien U uw vrienden op het stadhuis duidelijk kunt maken dat ze de vrijkomende middelen niet moeten verkwisten voor allerlei zogenaamd leuke dingen voor de mensen."

De algemene lijn van het verhaal werd door iedereen toegejuicht. De stemming was opgewekt en men vroeg om meer bier en sigaren. Toch werden er een aantal vragen gesteld ten aanzien van de consequenties en de politieke haalbaarheid van de gesuggereerde veranderingen. Zouden de als leraar dienst doende priesters de veranderingen accepteren? Volgens de priester leverden zij geen serieus probleem op, omdat de bisschop vrijwel zeker achter het plan zou staan. Uiteindelijk was dat toch de beslissende factor.

Zou de arbeidsproductiviteit niet dalen als gevolg van minder onderwijs? Jazeker, maar dat was niet per definitie nadelig, tenminste zolang voldoende werklozen waren die maar al te gaarne in de textielfabrieken aan de slag wilden. De spreiding van de bestaande werkgelegenheid over meer mensen zou men alleen maar als sociaal rechtvaardig beschouwen.

Wat viel er te zeggen over de educatie van de eigen kinderen en de opleiding van het winkelpersoneel waarover de pleitbezorgers van de middenstand in het stadsparlament lastige vragen zouden kunnen stellen? Welnu, waarom zouden verkoopsters een betere opleiding nodig hebben dan hun klanten? De gegoede kringen zouden hun spullen sowieso in attractievere steden dan Hillburgia blijven kopen. Waar een hoger opleidingsniveau terecht gewent was - en dit zou zeker bij de zonen van de aanwezigen het geval zijn - waren de desbetreffenden beter af met de excellente cursussen die enkele kloosters intramuraal aanboden. Wat de meer technische kennis betrof was er geen reden om met de traditie te breken adequaat geschoolde mensen in het naburige buitenland te werven in plaats van een eigen voorziening te creëren. "Maar misschien", ging de priester door: "zou het geen slecht idee zijn om op de langere termijn in de stad een universiteit te stichten die de opleiding van het topkader voor de plaatselijke fabrieken en besturen voor haar rekening kan nemen. Dit bij voorkeur onder de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de kerk en vertegenwoordigers van het plaatselijke bedrijfsleven. Bestedingen voor dit doel zullen waarschijnlijk een goede investering blijken, omdat het de kosten van huisvesting voor studenten elders uitspaart, een betere controle op het gepaste gedrag van de jonge heren mogelijk maakt en, last but not least, een grote invloed op de inhoud van het onderwijs waarborgt."

Tenslotte kwam de kwestie van de penningen aan de orde die de belanghebbenden zouden moeten afstaan ten behoeve van de noodzakelijk geachte beïnvloeding van de plaatselijke politiek. Vrijwel alle bekende eigenaren van een textielfabriek waren aanwezig. Niemand durfde de bereidheid van andere aanwezigen te betwisten om een bijdrage te leveren. Maar er deden wel wat namen de ronde van afwezige belanghebbenden die weliswaar maar al te graag bereid zouden zijn van de voordelen van de gemeenschappelijk acties te profiteren zonder echter te staan trappelen om zichzelf in deze te engageren. De priester suggereerde dat men wellicht de criteria voor belastingreductie zo geschikt kon formuleren, dat een niet-contribuant daarvoor niet in aanmerking kwam. Bovendien zouden gesprekken en een meer of minder sterke sociale druk zonder twijfel effect sorteren. Tenslotte diende de nodige aandacht te worden besteed aan de wijze waarop de financiële bijdragen bijeen moesten worden gebracht.

Het wekt wellicht enige verbazing dat niemand zich afvroeg of de beoogde voordelen wellicht ook zonder voorafgaande financiële en andere inspannin-

gen te behalen zouden zijn. Maar de heren waren oud en ervaren genoeg om te weten dat de aannahme van een dergelijk voorstel in het stadsparlament een aantal tegemoetkomingen voor de toonaangevende figuren vereisten. Zoals bijvoorbeeld hogere onkostenvergoedingen, lagere huren voor hun huizen c.q. lagere stichtingskosten en hypotheekrentes voor te bouwen huizen. Daarbij waren misschien ook financiële prikkels voor de politieofficieren noodzakelijk, omdat die mogelijk met het verzet van (radicale) arbeiders te maken kregen.

Nadat de strategie besproken was en de problemen - althans in theorie - bevredigend opgelost, ging men met genoegen over tot de andere geliefkoosde onderwerpen, waarvan eerder melding werd gemaakt. Maar zelfs bij dageraad, lang nadat het pas getrouwde stel zich had teruggetrokken, spookte "het plan" nog rond in de hoofden van de feestvierders. Toen de vader van de bruid in zijn elegante koets de huiswaarts wandelende priester passeerde, leunde hij in opperbeste stemming uit het raam en riep luidkeels: "Houden jullie ze dom, dan houden wij ze arm!"

In tegenstelling tot menig ander plan dat onder invloed van een overdaad aan alcohol in korte tijd werd gesmeed, kwam dit plan daadwerkelijk tot uitvoering. Het leverde bovendien gedurende een vrij lange periode de baten op die de deelnemers aan de gedenkwaardige initiële beraadslaging zich hadden voorgesteld.

Een ander project - bij die gelegenheid slechts aangeduid - werd eveneens gerealiseerd, zij het vele jaren later. Bedoeld is de oprichting van een plaatselijke universiteit onder toezicht van de kerk en de textielondernemers. Als bewijs van de vruchtbaarheid van deze joint venture en tegelijk als proeve van stijl en degelijkheid van het wetenschappelijke onderzoek dat hier beoefend werd, reproduceren we in de appendix een tot nog toe ongepubliceerd paper van de hand van een lid van die universitaire gemeenschap. Helaas is dat stuk enigszins gedateerd en is de auteur onbekend. Wellicht is het slechts een seminarpaper van de hand van een getalenteerd student. Ongetwijfeld bevat het een schets van hetzelfde plan waarvan we de ontstaansgeschiedenis net leerden kennen, echter nu in gangbare economische terminologie. Of deze "vertaling" van het historische verslag in een economisch model enige toegevoegde waarde bezit, laten we graag ter beoordeling over aan de lezer.

De geschiedenis gaat gewoon door. Soms verandert hij, per toeval of langs de lijnen van de noodzakelijkheid, sterk van richting. Een interessante hypothese over het karakter van dergelijke veranderingen is geformuleerd in de zogenoemde "Wet van Dylan" en luidt: "The loser now will be later to

win, for the times they are a-changing." Zo pakte het inderdaad ook uit voor Hillburgia. Men bleek niet in staat alle arbeiders voor altijd voor de gek te houden. Maar de geschiedenis van het plan dat de arbeiders van Hillburgia verzonnen om rijk te worden, omvattende scholing te krijgen en politieke hegemonie te verwerven wacht helaas nog steeds op de historicus die het optekent.

Literatuur

- Olson, M., 1965, *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*, Cambridge, Mass. (Harvard University Press).
 Singleton, S. and M. Taylor, 1992, 'Common Property, Collective Action and Community', *Journal of Theoretical Politics*, 4, 309-324.

Bijlage: Collectieve actie in Hillburgia, een aanzet tot modellering

We beschouwen een groep van plaatselijke ondernemingen die alle hetzelfde produkt maken ten behoeve van een markt die gekenmerkt is door volledige mededinging. Hun geaggregeerde produktiekosten bestaan uit twee onderdelen, te weten loon- en materiaalkosten.

De totale arbeidsinzet (l) staat in een rechtstreekse relatie tot de geaggregeerde output (x) en in een inverse relatie tot de arbeidsproductiviteit (y):

$$(1) \quad l = cx/y$$

c is een positieve constante. Er is een ruim arbeidsaanbod dat altijd de vraag overtreft. Arbeid wordt looninelastisch aangeboden. Er is sprake van een vast stukloon. Het aantal arbeidsuren per werknemer is eveneens als gegeven verondersteld. Onder deze aannamen is het reële loon per werknemer voor een standaardperiode (w) direct evenredig aan zijn arbeidsproductiviteit:

$$(2) \quad w = \lambda y$$

waarbij λ de constante proportionaliteitsfactor is. De loonsom is derhalve⁴

⁴Onder onze specifieke, lineaire veronderstellingen hangt de loonsom niet van de arbeidsproductiviteit af. Dit lijkt heel restrictief, want het reële loon zou ook door de werkgelegenheid of het werkgelegenheidspercentage mede bepaald kunnen worden. Bovendien zou de vraag naar arbeid minder hard kunnen groeien dan de output als er sprake was van toenemende schaalopbrengsten.

$$(3) \quad w_l = c\lambda x$$

De materiaalkosten (k) worden verondersteld meer dan evenredig met de omvang van de productie te stijgen:

$$(4) \quad k = ax + bx^2$$

a en b zijn hier constante coëfficiënten. De productprijs (p) is voor de groep van lokale producenten een gegeven. De productie is te gering om de wereldoutput merkbaar te beïnvloeden.

De ondernemingen worden met niet-productiekosten in de vorm van belastingen (T) geconfronteerd. Deze worden op de waarde van land (B) geheven, waarvan de ondernemers eigenaren zijn. De belastingvoet (t_c) is als constant verondersteld, zodat geldt

$$(5) \quad T = t_c B$$

Hoewel er uiteraard een verband kan bestaan tussen productieniveaus en grondoppervlaktes, gaan we ervan uit dat het grondbezit exogeen gegeven is en geen belemmering voor de productie oplevert.

De belastingen dienen uitsluitend voor de bekostiging van het lokale basisonderwijs, dat uitsluitend door de kerk wordt verzorgd. Het lokale bestuur beschikt over andere inkomstenbronnen en heeft nog andere taken, maar we gaan ervan uit dat de bestedingen voor de scholen (S) precies gelijk zijn aan de geïnde grondbelasting:

$$(6) \quad S = T$$

De onderwijskosten worden verondersteld van invloed te zijn op de arbeidsproductiviteit,

$$(7) \quad y = y(S), \quad y'(S) > 0$$

Voor dit verband stipuleren we echter geen expliciete functie⁵. Tenslotte bekijken we de mogelijkheid dat de ondernemers gemeenschappelijk lobbyen om de belastingvoet omlaag te brengen. Het lobbyen veroorzaakt kosten. Het monetaire equivalent van alle inspanningen, te weten opgeofferde tijd,

Toch handhaven we onze restrictieve vooronderstellingen, want we willen ons op de niet-productiekosten concentreren en complicaties aan de produktiekant zo veel mogelijk buiten beschouwing laten.

⁵Daartoe bestaat geen onmiddellijke aanleiding omdat de totale loonkosten dankzij onze vereenvoudigende veronderstellingen niet van de arbeidsproductiviteit afhangen.

energie, financiële contributies etc. noemen we L . De invloed van deze kosten op de belastingvoet beschrijven we door de functie

$$(8) \quad t_c = m/(L + n)$$

met de vaste coëfficiënten m en n . Als er geen lobby plaatsvindt is de belastingvoet gewoon gelijk aan m/n , terwijl hij daalt met een stijging van de uitgeoefende pressie, gemeten door L . De tweede afgeleide is positief, d.w.z. een gelijkmatig toenemende druk leidt tot steeds minder resultaat. Het is helemaal uitgesloten, dat de belastingvoet nul wordt.

We kunnen nu de netto winsten van de hele groep (P) formuleren als het verschil tussen opbrengsten en kosten, te weten de som van produktiekosten, belastingen en lobbykosten:

$$(9) \quad P = px - wl - k - T - L$$

Na enkele voor de hand liggende substituties wordt dit

$$(10) \quad P(x,L) = px - c\lambda x - ax - bx^2 - mB/(L + n) - L$$

We veronderstellen dat de groep de netto winsten met betrekking tot produktie-niveaus en lobbyomvang tracht te maximaliseren. De laatste veronderstelling houdt in dat de leden van de groep hun collectief actie probleem opgelost hebben⁶. (In het volgende komen we daarop terug.) De eerste orde voorwaarden voor een collectief maximum luiden

$$(11) \quad \partial P/\partial x = p - c\lambda - a - 2bx = 0$$

$$(12) \quad \partial P/\partial L = mB/(L + n)^2 - 1 = 0$$

Dit leidt tot de optimale waarden

$$(13) \quad x^* = (p - c\lambda - a)/(2b)$$

$$(14) \quad L^* = \sqrt{mB} - n$$

Omdat beide tweede directe afgeleides negatief zijn en de kruisafgeleides nul, zijn ook de tweede orde condities voor een maximum vervuld. Uiteraard moeten de optimale waarden en de netto winsten positief zijn, want

⁶ Ons voorbeeld van een belastinggat en het bijbehorende collectieve actieprobleem is ontleend aan Olson (1965, 22-33), zonder overigens diens "oplossing" over te nemen.

anders zouden productie noch lobby plaats vinden. De conditie voor een positieve optimale lobby valt te schrijven als

$$(15) \quad mB/n^2 > 1$$

Dit betekent dat voor de situatie $L = 0$ de marginale belastingvermindering (mB/n^2) de marginale kosten van de lobby ($= 1$) moet overtreffen. Via (14) kunnen we de optimale belastingvoet en het optimale niveau van opleidingskosten bepalen, te weten

$$(16) \quad t_c^* = \sqrt{m/B}$$

$$(17) \quad S^* = T^* = \sqrt{mB}$$

Het optimale niveau van de niet-productiekosten is derhalve

$$(18) \quad L^* + T^* = 2\sqrt{mB} - n$$

Het reële loon en het aantal tewerkgestelden zijn niet te berekenen zonder het verband tussen arbeidsproductiviteit en onderwijsuitgaven te expliciteren. Het is wel mogelijk om hun produkt, dat wil zeggen de totale loonkosten, te bepalen:

$$(19) \quad (wl)^* = c\lambda x^*$$

De materiaalkosten volgen door substitutie van x^* in (4). Dus kan ook de maximale netto winst bepaald worden.

Er resteert het probleem hoe de textielondernemers hun collectieve lobby tot stand kunnen brengen. Singleton en Taylor (1992) redeneren dat voor de oplossing van collectieve actie problemen de volgende stappen noodzakelijk zijn:

- de identificatie van de mogelijke voordelen van samenwerking; en
- de selectie van één specifieke optie uit een hoeveelheid van (Pareto-optimale) mogelijkheden bij wijze van overeenkomst tussen de belanghebbenden; en
- het toezicht op de naleving van die overeenkomst en
- sancties om de naleving af te dwingen, indien dit nodig mocht blijken.

De daarmee gemoede "transactiekosten van collectieve actie" zoals zoekkosten, onderhandelingskosten, contractkosten, supervisiekosten en kosten van het afdwingen hangen niet slechts af van de groepsgrootte (de door Olson centraal gestelde factor), maar eveneens van de graad van "community" en

de wederzijdse "kwetsbaarheid" van de potentieel samen werkenden (Singleton en Taylor, 1992, 315): Hoe homogener de groep is qua sociale posities en attitudes, en hoe makkelijker potentiële free riders gesanctioneerd kunnen worden, des te lager zullen de transactiekosten zijn en des te waarschijnlijker wordt de totstandkoming van collectieve actie.

Bekijken we nu ons specifiek geval vanuit dit theoretisch perspectief. Het bleek vrij gemakkelijk om de optimale collectieve lobby inspanning te bepalen. Maar een overeenkomst moet zich ook uitstrekken to de verdeling van de voor het bereiken van het gemeenschappelijke doel te maken kosten onder de belanghebbenden, alsmede de manier van het innen en besteden van de bijdragen. Kijken we of de volgende overeenkomst geschikt is.

Iedereen kent de groottes van de stukken grond of kan deze zonder kosten via officiële bronnen te weten komen. Dus kan iedereen de potentiële deelnemers nummeren, waarbij de grootste grondeigenaar nummer 1 krijgt, de op een na grootste nummer 2 enzovoorts. (Bij gelijk grondbezit worden de eigenaren in alfabetische volgorde genummerd.) Iedereen behalve de grootste eigenaar verplicht zich tot het leveren van een bijdrage die proportioneel is aan datgene wat de eerstvolgende boven hem in de rangorde afdraagt. De aangegane verplichtingen kunnen dus als volgt geformuleerd worden:

$$(20) \quad L_i = (B_i/B_{i-1})L_{i-1} \text{ voor } i = 2, \dots, z$$

waar L_i en B_i de individuele contributies c.q. grondwaardes aangeven en z het aantal belanghebbenden is. Aan de grootste eigenaar wordt de bepaling van zijn optimale bijdrage, rekening houdend met de commitments van de anderen, overgelaten. (Omdat hij de grootste eigenaar is, kan hij geacht worden mensen in dienst te hebben die dit probleem voor hem oplossen. Voorts heeft hij als grootste geldschieder en als grootste belanghebbende ook de grootste prikkel om de juiste calculatie te maken.) Hij zorgt tevens voor de verspreiding van het resultaat naar alle anderen toe (b.v. op plaatsen waar men elkaar sowieso tegenkomt: in de kerk? op de sociëteit?).

Deze zijn op hun beurt in staat hun eigen bijdragen te berekenen, want uit (20) volgt

$$(21) \quad L_i/B_i = L_1/B_1 \text{ voor } i = 2, \dots, z$$

Het innen van de contributies gebeurt als volgt: de eigenaar die het laagst staat in de rangorde, dit is z , brengt zijn bijdrage naar de eerstvolgende, dit is $z-1$. De volgende dag brengt $z-1$ op zijn beurt het geld, vermeerderd met zijn eigen bijdrage, naar $z-2$. Enzovoorts. Steeds is de actuele houder van het verzamelde bedrag verantwoordelijk voor de correctheid van het bedrag,

de veilige opslag en het goede tijdstip van overhandigen aan de eerstvolgende schakel in de keten. Op die manier worden de kosten van inzameling en supervisie door allen gedeeld en kunnen derhalve verwaarloosd worden. De grootste grondeigenaar, die de geringste aanleiding heeft om niet mee te doen of de grootste prikkel om desnoods alleen te lobbyen, heeft de totale som op de (z-2)de dag bij elkaar en draagt vervolgens de zorg om het bedrag efficiënt voor het gemeenschappelijke doel aan te wenden. De kosten voor deze moeite zijn reeds in functie (8) verdisconteerd.

Omdat productie- en lobby-beslissingen elkaar niet beïnvloeden, kan het optimaliseringsprobleem van de grootste grondeigenaar als volgt worden geformuleerd:

$$(22) \quad \min_{(L_1)} L_1 + T_1$$

o.v.v. (8), (21) en

$$(23) \quad L = L_1 + L_2 + \dots + L_z$$

Het leidt tot de eerste orde conditie

$$(24) \quad 1 - mB_1(L+n)^{-2}dL/dL_1 = 0$$

Vanwege

$$(25) \quad (dL/dL_1)B_1 = [\partial L_1/\partial L_1 + \partial L_2/\partial L_1 + \dots + \partial L_z/\partial L_1] B_1 = B,$$

wordt (24) identiek aan (12). Onder onze specifieke constellatie wordt dus het eerder bepaalde optimale groepsresultaat gereproduceerd. We weten nu echter ook wat dit, gegeven de groottes van het individuele grondbezit, voor de individuele eigenaars inhoudt.

De geschetste overeenkomst is Pareto-optimaal. De verdeling van bijdragen en voordelen is transparant en wordt waarschijnlijk als rechtvaardig ervaren. Het toezicht wordt tegelijk met het proces van inzamelen uitgeoefend, terwijl het niet nodig lijkt, de overeenkomst af te dwingen, gezien de ruime mogelijkheden voor de groep om potentiële free riders te sanctioneren, b.v. door de dreiging van sociale sancties of door hun van belastingverlaging uit te sluiten via het inbouwen van geschikte discriminerende clausules in de desbetreffende maatregelen. Het geheel overziende, lijken de transactiekosten van collectieve actie in ons geval laag genoeg om haar totstandkoming niet te belemmeren.

Deze oplossing voor het collectief actie probleem lijkt haast triviaal, maar het is zeker niet de enige. Andere verbanden tussen individuele contributies zijn denkbaar en zouden tot andere acceptabele verdelingen van de kosten

kunnen leiden. In het geval van een niet-lineair belastingtarief ligt dit sowieso voor de hand.

We hebben geen aandacht besteed aan mogelijke collectieve acties van de werknemers, bijvoorbeeld op het vlak van de arbeidsvoorwaarden of op politiek terrein. De overgang van een initiële situatie zonder lobby naar de situatie waarin ondernemers met succes lobbyen zal hun welvaart aantasten. De vermindering van de uitgaven voor opleiding verlaagt hun arbeidsproductiviteit. Voor degenen die reeds eerder een baan hadden houdt dit een evenredige daling van hun reëel loon in. Ze worden tegelijk armer en minder geschoold⁷. De voormalige werklozen die als gevolg van de produktiviteitsdaling een baan kunnen vinden zouden de verandering wellicht kunnen toejuichen, want de verminderde scholing en het verlies aan vrije tijd worden in hun ogen mogelijk door additioneel inkomen meer dan gecompenseerd. Deze voorkeur wordt echter afgezwakt of zelfs omgedraaid indien we van het bestaan van een door de werknemers in eigen beheer gerunde werkloosheidsverzekering uitgaan. In dat geval is het additionele netto inkomen kleiner dan zonder een dergelijk stelsel.

Voor de arbeiderspopulatie als zodanig overheersen de nadelen, want er worden meer uren gemaakt voor dezelfde loonsom. De arbeiders verliezen dus vrije tijd plus een deel van hun scholing, terwijl de vermindering van contributies voor de werkloosheidsverzekering door het partiële wegvallen van de uitkeringen gecompenseerd wordt. Gezien deze bevindingen zou het geen verbazing wekken als ook de werknemers tot collectieve belangenbehartiging zouden overgaan.

⁷De slechtere scholing geldt, op de keeper beschouwd, slechts voor de nieuwe lichten van arbeiders. Indien we er echter van uitgaan dat de arbeidsprocessen algemeen aan het verlaagde opleidingsniveau aangepast worden, dan geldt de produktiviteitsvermindering over de hele linie. Voor de oudere werknemers levert dit de extra frustratie op onder hun kunnen te moeten werken.